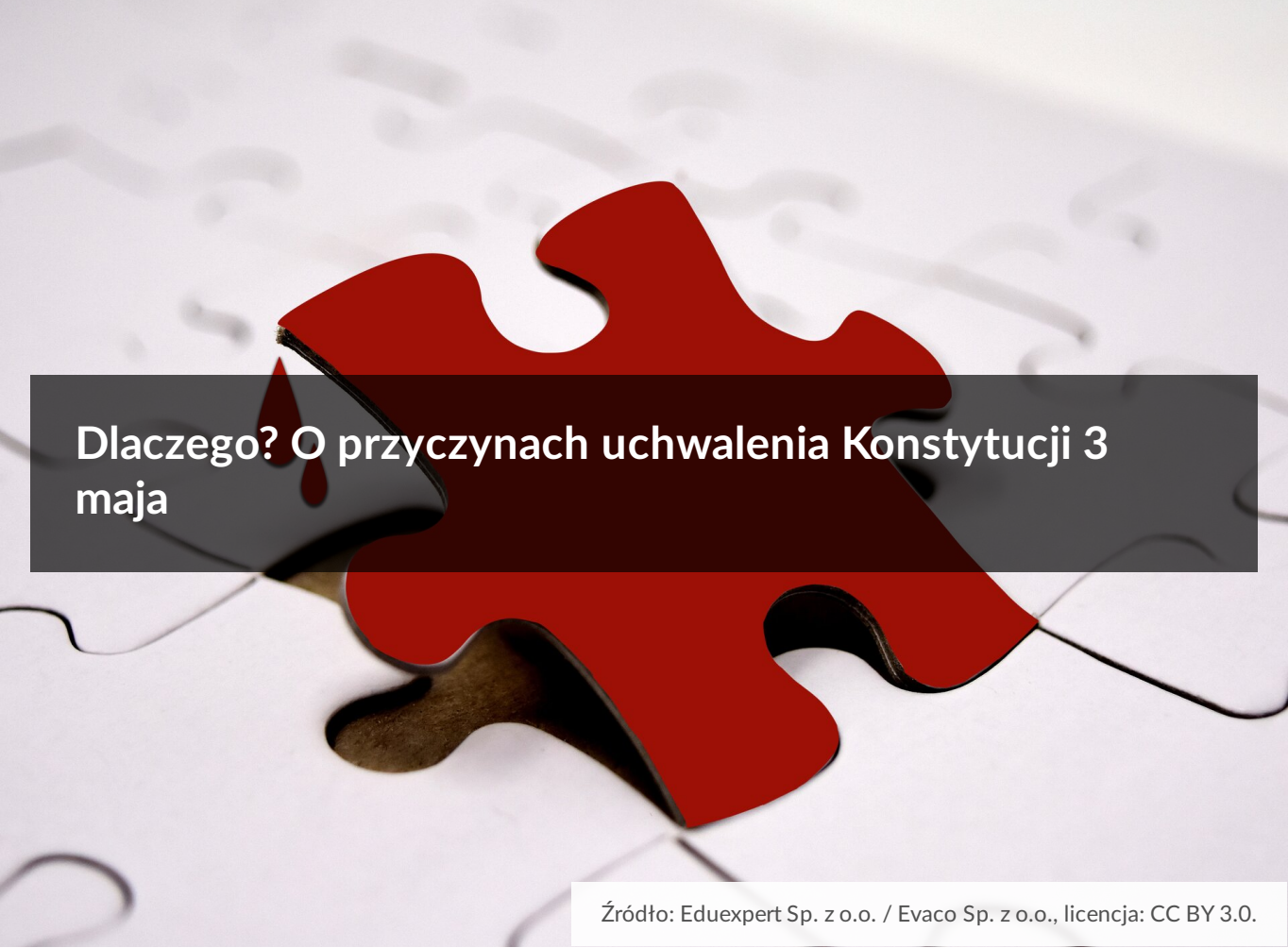

Dlaczego? O przyczynach uchwalenia Konstytucji 3 maja

Dlaczego? O przyczynach uchwalenia Konstytucji 3 maja

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Wstęp

Od 1768 r. Rzeczpospolita Obojga Narodów znajdowała się w zależności politycznej od Imperium Rosyjskiego, które dodatkowo gwarantowało niezmiennosc polskiego ustroju. Przyczyniało się to do słabości zarówno w polityce wewnętrznej, jak i zewnętrznej państwa. W 1787 r. Rosja została zaatakowana przez Imperium Osmańskie, a rok później przez Szwecję. Nieprzygotowana do walki na dwóch frontach zabiegała o wsparcie wojskowe w Rzeczpospolitej. Obawiając się wzmocnienia Rosji, kosztem Turcji i Szwecji, Prusy, postanowiły włączyć Rzeczpospolitą do ich sojuszu z Wielką Brytanią i Holandią, co miałyby odciągnąć ją od aliansu z Rosją. Na październik 1788 r. został zwołany Sejm mający przedyskutować propozycje przedstawione przez sąsiadów.

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Nauczysz się

poznasz historię Polski z końca XVIII w.;

opiszesz wagę przemian prawnych i ustrojowych wpływających na funkcjonowanie państwa;

przedstawisz w dyskusji swoje stanowisko i uzasadnisz je.

Cele edukacyjne zgodne z etapem kształcenia

Po zapoznaniu się z e-materiałem uczeń:

1. wyszukuje oraz porównuje informacje pozyskane z różnych źródeł i formułuje wnioski;
2. dostrzega w narracji historycznej warstwę informacyjną, wyjaśniającą i oceniającą;
3. wyjaśnia związki przyczynowo-skutkowe analizowanych wydarzeń, zjawisk i procesów historycznych.

DLACZEGO? O PRZYZCYNACH UCHWALENIA KONSTYTUCJI 3 MAJA – *audiobook*

Rozdziały:

1. Sejm Wielki i jego reformy
2. Wywiad z historykiem na temat dokonań Sejmu Wielkiego

Wskazówka

Podczas odsłuchiwania audiobooka zwróć uwagę, jak tempo zmian zachodzących w Rzeczypospolitej było powiązane z sytuacją międzynarodową.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PUzOg7bq0>

Dlaczego? O przyczynach uchwalenia Konstytucji 3 maja

Rozdział 1 Sejm Wielki i jego reformy

Materiał przedstawia rozmowę Tomka z Anią oraz grupą gimnazjalistów biorących udział w konkursie historycznym. Rozmawiają o nieudanej próbie reform Sejmu Czteroletniego.

– Jak ci smakował obiad w stołówce, Aniu?

– Smaczny, ale z pośpiechu nie zjadłam całego, bo muszę sobie przypomnieć lekcje o Sejmie Wielkim.

– To zamiast sobie powtarzać, lepiej opowiedz mi, co wiesz na ten temat. Opowiadanie komuś o czymś jest dobrą metodą na powtórkę.

– Masz rację. W drugiej połowie XVIII w. w I Rzeczypospolitej dominowały wpływy Rosji. Ambasadorzy rosyjscy w Warszawie o wszystkim musieli wiedzieć i podejmowali decyzje w sprawach dotyczących Polski: jej polityki wewnętrznej i zagranicznej, obsady stanowisk i zasad ustrojowych. Wielu Polakom to się nie podobało, aż pod koniec lat 80. XVIII w. pojawiła się szansa na uniezależnienie się od Rosji. Rosjanie popadli w konflikty z Turkami i Szwedami, których popierała Anglia i Prusy. W związku z czym król pruski zaproponował Rzeczypospolitej przymierze. W 1788 r. zebrał się w Warszawie sejm, który miał przedyskutować tę sytuację.

– I co z tego wyszło?

– Podpisano sojusz z Prusami, jednocześnie uzyskano od nich gwarancję, że nie będą się wtrącać do polskich spraw. Uchwalono też nowe podatki na wojsko i ogłoszono pobór do wojska.

– A Rosja jak na to zareagowała?

– Caryca Katarzyna II – władczyni Rosji – postanowiła się nie wtrącać. Miała swoje ważniejsze problemy w postaci jednoczesnej wojny ze Szwecją i Turcją.

– Skoro Rosjanie się nie wtrącali, a Prusy obiecały tego nie robić, oznaczało to, że mogliśmy sami decydować o sobie.

– Tak. Wiesz, że był to pierwszy taki moment od ponad pół wieku?

– Strasznie długo...

– Pamiętajcie tylko, że Prusy prowadziły wątpliwą moralnie, ale pragmatyczną politykę, bowiem z jednej strony podpisywały z Rzeczypospolitą sojusz, a z drugiej uważały pomoc wojskową za „zbyt uciążliwą”. Natomiast zwolennicy sojuszu z Prusami w Sejmie Wielkim byli mało przewidujący, bo nie dostrzegali zagrożeń wynikających z tego sojuszu i przymykali oko na fakt, że Prusy nie mają zamiaru wywiązać się z obietnicy pomocy wojskowej.

– Zgadza się, tylko kim jesteś...?

— Przepraszam, nie przedstawiłem się. Mam na imię Grzegorz i razem z kolegami z całej Polski, jesteśmy tu na konkursie historycznym. Usłyszałem waszą rozmowę i pomyślałem, że warto o tym wspomnieć.

— Nic nie szkodzi. A skąd jesteście?

— Ja jestem z Poznania.

— Ja mam na imię Robert i jestem z Łodzi, choć kilka lat mieszkałem w Anglii w Manchesterze.

— Czy twoi rodzice są Polakami?

— Tak, oboje. Wyjechali do Manchesteru z powodu pracy, ale rok temu postanowili wrócić do kraju.

— Rozumiem, kim są pozostali dwaj koledzy?

— Ja jestem Staszek z Gdańska.

— A ja Marek, pochodzę z Katowic.

— To niezwykle! Jesteśmy jak ci posłowie, co zjechali na Sejm Wielki. Jesteśmy z różnych stron Polski, z miejsc o różnych obyczajach, ale łączy nas wspólna troska o pamięć, tak jak ich łączyła troska o dobro państwa.

— Kolega dobrze uzupełnił to, o czym mówiłaś wcześniej. Był to czas w Rzeczypospolitej, kiedy swoboda polityczna pozwoliła na bujną debatę publicystyczną, zakładano czasopisma, pisano ulotki. Jedni przekonywali drugich do swoich racji. W Sejmie formowały się różne stronnictwa. Patriotyczne, chcące reform. Hetmańskie, pragnące wrócić do starego porządku ustrojowego, czy dworskie, skupione wokół osoby Króla.

— Dzięki takiemu rozbiciu król Stanisław August zyskał na znaczeniu. Mógł wspierać jedną bądź drugą stronę w zależności, z kim miał bardziej wspólne plany. Nie zapominajcie, że był to czas, kiedy we Francji zaczynała się rewolucja. Tamtejszy „stan trzeci” domagał się udziału w polityce państwa. W Rzeczypospolitej doszło do „czarnej procesji”, czyli marszu przedstawicieli mieszczaństwa z miast królewskich, którzy domagali się praw publicznych. Coś takiego nie miało jeszcze miejsca w naszej historii!

— Tak, był to z pewnością czas zmian. Niestety tymczasem zaniepokojeni wydarzeniami we Francji, Austria i Prusy podpisują porozumienie, a Szwecja kończy wojnę z Rosją. Czas na dokonywanie korzystnych zmian powoli dobiega końca i posłowie z Sejmu Wielkiego zdają sobie z tego sprawę. Jest jeszcze napięcie pomiędzy Rosją a Prusami, ale

nie wiadomo jak długo. Sejm przedłużył swoją kadencję, a czołowi reformatorzy zrozumieli, że trzeba podążać drogą, jak to nazwano „umiarkowanej monarchii”.

— Przeprowadzono prace nad ustawami. Przyjęto uchwałę o miastach królewskich, która dawała mieszczanom pewne prawa polityczne oraz uchwałę o sejmikach, w której odebrano prawo głosu drobnej szlachcie. Wreszcie 3 maja przyjęto Ustawę Rządową, która całkowicie zmieniała strukturę władz centralnych. Za namową króla przyjęto zasadę trójpodziału władzy. Władzą wykonawczą była tzw. Straż Praw, w skład której wchodził król i ministrowie. Po raz pierwszy też wprowadzono zasadę odpowiedzialności ministrów przed sejmem i królem. Władzę ustawodawczą stanowił Sejm i Senat, zaś władzę sądowniczą trybunały i sądy stanowe. Wprowadzono dziedziczność tronu, zakazano liberum veto i konfederacji szlachty. Decyzje w parlamencie mogły zapadać tylko większością głosów. Mieszczanie z miast królewskich mogli brać udział w obradach Sejmu jednak tylko z głosem doradczym, zaś nad chłopstwem zamierzano roztoczyć opiekę prawną.

— I jak to się wszystko skończyło?

— Niedługo potem w styczniu w 1792 r. Rosja podpisała pokój z Turcją. Nic nie stało na przeszkodzie carycy Katarzynie do obalenia Konstytucji 3 maja i ponownego zniewolenia Polski. W Rzeczypospolitej miano tego świadomość, w związku z czym zabiegano o pomoc sąsiadów. Prusy jednak ogłosiły, że nie spełnią zobowiązań sojuszniczych, Austria zaś miała własne kłopoty z rewolucyjną Francją i na nią kierowała całą swoją uwagę. W związku z tym, że reorganizacja armii szła bardzo opornie i nie można było liczyć na pomoc z zewnątrz, posłowie po wkroczeniu wojsk rosyjskich do Rzeczypospolitej powierzyli królowi naczelne dowództwo nad armią. 29 maja 1792 r., nieco ponad rok po uchwaleniu Konstytucji, posłowie zawiesili działalność Sejmu Czteroletniego.

Rozdział 2

Wywiad z historykiem na temat dokonań Sejmu Wielkiego

Materiał przedstawia rozmowę dziennikarza z historykiem dotyczącą postanowień Sejmu Wielkiego i ich skutków.

— Dziś gościmy u siebie historyka, pana Andrzeja Kowalskiego. Jak pan sądzi, czy reformy Sejmu Wielkiego oraz Konstytucja 3 maja mogły naprawić państwo, gdyby nie

interwencja z zewnątrz?

— Moim zdaniem nie można tego rozpatrywać w ten sposób. Z jednej strony bowiem państwa nie żyją „w próżni”, z drugiej zaś cały wysiłek reformatorski służył w dużej mierze właśnie dlatego, żeby obce państwa nie ingerowały w jej politykę. Stąd chociażby wprowadzenie dziedziczności tronu czy pozbawienie szlachty bez ziemi praw wyborczych.

— Jest to ciekawe, co pan mówi, jednak mi chodzi o ocenę Konstytucji i jej wpływ na ustrój państwa.

— Konstytucja sama w sobie była fundamentem, na którym budowano nowoczesny jak na owe czasy ustrój Rzeczypospolitej w duchu oświecenia. Była ona wynikiem polskiej myśli politycznej i wyrastała z naszych tradycji ustrojowych. Reorganizowała oraz usprawniała pracę instytucji centralnych. Jednak to był dopiero wstęp do przebudowy stosunków prawnych. Planowano stworzyć konstytucję gospodarczą czy tzw. „moralną” oraz ujednolicić i zebrać obowiązujące prawa w kodeks. Chciano uregulować stosunki z mniejszością żydowską oraz z mniejszościami religijnymi. Prace nad tym przerywała jednak wojna z Rosją.

— Dlatego Pan tak usilnie twierdzi, że nie można pominąć w tej sprawie rosyjskiej interwencji?

— Tak, bo ona zakończyła to, co Konstytucja zapoczątkowała. Problem z Konstytucją nie polega na tym, że była ona niedostatecznie albo zbyt rewolucyjna, tylko że nie dość uwagi i energii poświęcono reformom skarbowym i poborowi rekruta. Kto jak nie wojsko miało bronić reform Rzeczypospolitej przed wrogo nastawionymi sąsiadami? I jak się niestety szybko okazało, taka potrzeba obrony szybko zaistniała, a Rzeczpospolita nie była na to przygotowana.

— Dziękuję bardzo za wyczerpującą wypowiedź!

— Dziękuję również.

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Wersja tekstowa z wyróżnieniem pojęć

Polecenie 1

Jak oceniasz wpływ Rosji na sytuację w Rzeczypospolitej Obojga Narodów?

Polecenie 2

Jaki był wpływ zniesienia protektoratu Rosji nad Rzeczpospolitą na życie polityczne państwa?

Polecenie 3

Jak oceniasz rolę króla Stanisława Augusta podczas trwania Sejmu Wielkiego?

Podsumowanie

Konstytucja 3 maja była niewątpliwie osiągnięciem reformatorskim i wytyczała kierunek zmian mających nadejść w Rzeczpospolitej. Dzięki temu można było liczyć na jej powrót na mapę Europy jako podmiotu, a nie przedmiotu politycznego. Jednak wobec niekorzystnej zmiany na arenie międzynarodowej oraz zaniedbań z zakresu przygotowań armii ta możliwość szybko została rozwiana.

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

PRACA DOMOWA

Praca domowa

Polecenie 4.1

Zastanów się nad możliwością innego przebiegu wypadków historycznych. Jaka Twoim zdaniem sytuacja polityczna powinna wystąpić w tym czasie w Europie, aby zaistniała szansa pełnej realizacji postanowień Konstytucji 3 maja?

Ćwiczenia

Wskazówka

W przypadku braku możliwości rozwiązania zadania z klawiatury lub trudności z odczytem przez czytnik ekranu skorzystaj z innej wersji zadania.

Ćwiczenie 1

Wybierz z listy brakujące słowa.

1. W drugiej połowie XVIII w I Rzeczypospolitej dominowały wpływy .
2. Konstytucję 3 maja nazywamy inaczej .
3. W skład władzy wykonawczej wchodził ministrowie i .
4. Władzę stanowił Sejm i Senat.
5. Trybunały i sądy stanowe stanowiły władzę .
6. Decyzje w parlamencie mogły zapadać tylko .

„Ustawą Sejmową z dnia 3 maja”

sądowniczą

większością głosów

sądowniczą

Prus

zgodnie z zasadą jednomyślności

Austrii

kanclerz

ustawodawczą

król

Rosji

ustawodawczą

„Ustawą Rządową z dnia 3 maja”

wykonawczą

wykonawczą

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 2

Wskaż, czy poniższe zdania są prawdziwe czy fałszywe.

	Prawda	Fałsz
Uchwała o sejmikach pozbawiała prawa głosu drobną szlachtę.	☐	☐
W obronie Konstytucji 3 maja Rzeczpospolita toczyła wojnę z Austrią.	☐	☐
Sejm Wielki nazywany jest również Sejmem Czteroletnim.	☐	☐
Ustawa Rządowa reformowała kwestie podatkowe.	☐	☐
Stronnictwo hetmańskie było przeciwne reformom.	☐	☐
„Czarna procesja” to był przemarsz chłopów.	☐	☐

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Inna wersja zadania

Ćwiczenie 4

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

| Inna wersja zadania

Słowniczek

Czarna Procesja

manifestacja przedstawicieli 141 miast królewskich, która odbyła się w Warszawie podczas obrad Sejmu Czteroletniego 2 grudnia 1789.

Konstytucja 3 maja

ustawa regulująca ustrój prawny Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Pierwsza konstytucja w Europie i druga na świecie.

Liberum veto

z łac. *nie pozwalam*. Zasada ustrojowa Rzeczypospolitej dająca prawo każdemu z posłów biorących udział w obradach sejmu do jego zerwania, co uniemożliwiało tym samym przyjęcie podjętych na nim uchwał.

Przymierze

układ o wspólnym działaniu, obejmujący dwa lub więcej państw, mający doprowadzić do osiągnięcia zamierzonego celu.

Sejm Wielki

sejm obradujący w Rzeczypospolitej w latach 1788-1792, który uchwalił wiele reform w tym Konstytucję 3 maja.

Straż Praw

organ władzy wykonawczej powstałej na skutek uchwalenia Konstytucji 3 maja w skład której wchodził król oraz ministrowie.

Trójpodział władz

model organizacji państwa, w którym funkcje ustawodawcze, wykonawcze oraz sądownicze są od siebie oddzielone i powierzone niezależnym od siebie ciałom.

Powrót do e-podręcznika

E-podręcznik „ważn@historia Nowożytność”

<http://www.epodreczniki.pl/reader/c/195668/v/latest/t/student-canon>

45. Sejm Wielki oraz uchwalenie Konstytucji 3 maja

<http://www.epodreczniki.pl/reader/c/195668/v/28/t/student-canon/m/tOG1FnDuXk>

Okres umiarkowanych reform królewskich

http://www.epodreczniki.pl/reader/c/195668/v/28/t/student-canon/m/tOG1FnDuXk#j0000008TWB2v32_00000011